

İSİM ÇEKİMİ & 1. ÇEKİM İSİMLER

İsim (Nōmen)

Latince isimlerin morfolojik olarak 3 özelliği vardır:

1. Hal (**cāsus**): Türkçede olduğu gibi isimler cümle içerisindeki işlevine, yani cümledeki görevine göre 6 halde bulunurlar:
 - a) **Nōminātīvus (nom.)**: Yalın hal, ya da özne halidir. Yükleme sorulan "kim", "ne" sorularının karşılığını verirler. Latince özne ve özne görevi göre sözcükler her daim nominativus halindedir.
 - b) **Genetīvus (gen.)**: Tamlayan halidir. "Kimin?" "neyin?" sorularını yanıtlar. Aynı zamanda aidiyet de bildirir ama aidiyet bildirme genetivus'un işlevlerinden yalnızca biri olduğundan tamlayan hali demek daha doğrudur.
 - c) **Accusātīvus (acc.)**: Nesne veya belirtme halidir. "Kimi?", "neyi?" sorularının karşılığını verir. Öznenin gerçekleştirdiği eylemden doğrudan etkilenen ismi, yani düz tümleci (belirtili ya da belirtisiz nesneyi) belirtir.
 - d) **Datīvus (dat.)**: Yönelme halidir. "Nereye?" veya "ne için", "kime?" "kim için?" sorularının karşılığıdır. Dolaylı tümleç veya dolaylı nesne de denir, yüklem gerçekleştirdiği eylemden nesne gibi doğrudan değil dolaylı yoldan etkilenen ismi belirtir. İlgi amaç bildirme işlevi de vardır.
 - e) **Ablātīvus (abl.)**: Ayrılma, uzaklaşma halidir. Yükleme sorulan "neden", "nereden?", "kimden" sorularının karşılığını verir. Dolaylı tümlecin yanında köken, nitelik, kıymet bildirmek gibi işlevleri vardır.
 - f) **Vocātīvus (voc.)**: Seslenme, hitap halidir.
2. Cins (**genus**): Latince bütün isimler 3 cinsten birindedirler: **masculinum** (eril), **fēmininum** (dişil) veya **neutrum** (cinssiz).
3. Sayı (**numerus**): Son olarak da isimler tekil (**singulāris**) veya çoğuldur (**plūrālis**).

Latinedeki İsim Çekimlerine Genel Bakış

GRUP	TANIM	ÖRNEK	CİNS ÖZELLİKLERİ
1	Nom. Sing: -a ile Gen. Sing: -ae ile biter	ros/a, -ae, f: gül	Bir kaç istisna hariç fēminīnum dur.
2	Nom. Sing. -us -er -um Gen. Sing: -ī ile biter	mund/us, -ī, m: evren puer, ī, m: erkek çocuk ag/er, (r)ī, m: tarla bell/um, -ī, n: savaş	Çoğunlukla masculinum , nadiren neutrum , nadiren fēminīnum 'dur.
3	Nom. Sing. – Gen. Sing. -is ile biter	rex, rēgis, m: kral urb/s, -is, f: şehir corp/us, -oris, n: beden	Her üç cinsten de is
4	Nom. Sing: -us Nom. Sing: -u Gen. Sing: -ūs ile biter	man/us, -ūs, f: el corn/u, -ūs, n: diz	Çoğunlukla masculinum , nadiren neutrum , nadiren fēminīnum 'dur.
5	Nom. Sing: -ēs ile Gen. Sing: -eī ile biter	di/ēs, -eī, m: gün	Birkaç istisna hariç fēminīnum 'dur.

Latince isim çekimi (**declinatio**), isimlerin tabanı ya da çekim gövdesi denen yere aşağıdaki tabloda kırmızı ile belirtilen bitişlerle yapılır. Taban ya da çekim gövdesi ise sözcüğün **gen. sing.** bitişinin (bu çekimde **-ae**) atılmasıyla elde edilir.

1. Çekim İsimler

Singulāris			Plūrālis		
Nōminātīvus	mēnsa	<i>masa</i>	Nōminātīvus	mēnsae	<i>masalar</i>
Genetīvus	mēnsae	<i>masanın</i>	Genetīvus	mēnsārum	<i>masaların</i>
Accusātīvus	mēnsam	<i>masayı</i>	Accusātīvus	mēnsās	<i>masaları</i>
Datīvus	mēnsae	<i>masaya</i>	Datīvus	mēnsīs	<i>masalara</i>
Ablātīvus	mēnsā	<i>masadan</i>	Ablātīvus	mēnsīs	<i>masalardan</i>
Vocātīvus	mēnsa	<i>ey masa</i>	Vocātīvus	mēnsae	<i>ey masalar</i>

1. Çekim İsimler

1. Bu grup sözcüklerin gen. sing. halleri aslen “-s” ile bittiğinden bu arkaik biçim **pater familias**, **māter familias** gibi arkaik ifadelerde bulunur.
2. 1. Çekim isimlerin cinsiyeti (**genus**) genelde dişildir (**fēminīnum**); **puella** (genç kız), **rosa** (gül) **pecūnia** (para), **patria** (vatan, ülke) gibi. Ancak Romalılar arasında genelde erkeklerin mensup olduğu meslek gruplarını niteleyen sözcüklerin cinsiyetleri erildir (**masculīnum**); **poēta** (şair), **nauta** (denizci, gemici), **agricola** (çiftçi), **aurīga** (arabacı), **pīrāta** (korsan) gibi. Gelgelelim erkeklere ait bir uğraşı belirtmeyen eril cinsiyetli isimler de yok değildir; **incola** (mukim, sakin, bir yerde oturan) gibi.
3. **Dīvitiae** (zenginlik, varlık, sermaye), **īnsidiae** (tuzak, pusu), **reliquiae** (kalıntı, artan, geriye kalan) sözcükleri “**plūrāle tantum**” denen, “yalnızca çoğul” hali bulunan isimlerdir.
4. **Dea** (tanrıça), **fīlia** (kız evlat), **mūla** (dişi eşek), **equa** (kısırak) sözcüklerinin **abl. plūr.** hali **-īs** ile değil, **-abus** ile biter; **deīs** değil **deabus**, **fīlīs** değil **fīliabus**. Bunun olası nedeni hukuk terimlerinde aynı sözcüklerin eril biçimleriyle karıştırılmamasıdır; **fīlīs et fīliabus** (kızlarına ve oğullarına).
5. **-cola** ve **-gena** ile biten bileşik kelimelerin **gen. plūr.** “**-ārum**” yerine “**-um**” ile bitebilir; **agricolārum** yerine **agricolum**. Aynı şey Yunanca kökenli **amphora**, **drachma** isimleri için de geçerlidir.
6. Birinci çekimden Yunanca isimler bazı hallerde Yunanca çekim eklerini korurlar. **-ās** ve **-ēs** ile biten eril isimlerin, **Aenēās** ve **Anchīsēs** gibi, **acc. sing.** halleri Latincedeki **-am** yerine Yunanca biçim olan **-an** veya **-en** ile bitebilir; **Aenēam** ve **Anchīsem** yerine, **Aenēan** ve **Anchīsen**. Aynı şekilde **-ē** ile biten **Helenē** ve **Niobē** gibi Yunanca dişil isimlerin de (Latincesi Helena ve Nioba) **acc. sing.** halleri **Helenam** ve **Niobem** yerine **Helenēn** ve **Niobēn** diye bitebilir.

1. Çekim İsimlere Örnekler

fām/a, -ae, f: Ün, şan, şöhret

form/a, -ae, f: Biçim, şekil, suret

fortūn/a, -ae, f: Şans, talih, kader

īr/a, -ae, f: Öfke, kızgınlık, hiddet

naut/a, -ae, m: Gemici, denizci

patri/a, -ae, f: Vatan, ülke, memleket

pecūni/a, -ae, f: Para

philosophi/a, -ae, f: Felsefe

poen/a, -ae, f: Ceza, bedel

poēt/a, -ae, m: Şair, ozan

port/a, -ae, f: Geçit, şehir kapısı, kapı

puell/a, -ae, f: Genç kız, kız çocuğu

fēmin/a, -ae, f: Kadın

ros/a, -ae, f: Gül

sententi/a, -ae, f: Fikir, düşünce

vīt/a, -ae, f: Hayat, yaşam

serv/a, -ae, f: Kadın köle